

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR SVENSKA SPRÅKET

En för alla, alla för en?

Läsbarheten hos texter med könsneutralt
generaliserande *en*

Miriam Ryttge

Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet
Specialarbete
Språkkonsultprogrammet, SPK160, delkursen Specialarbete, 15 hp
Vårterminen 2015
Handledare: Lars-Gunnar Andersson
Bihandledare: Joel Olofsson

Sammanfattning

I denna uppsats undersöks det könsneutrala generaliserande pronomenet *en*, och hur användandet av det påverkar läsbarheten hos en text. Även attityder till skribenter som använder *en* undersöks. Syftet med undersökningarna är dels att se om lästiden skiljer sig beroende på om en text skrivs med *en* eller med *man*, dels att se hur attityder till en skribent förändras beroende på om skribenten använt *en* eller *man* i sin text.

Som metod för läsbarhetsundersökningen har två experiment med self-paced reading som största inslag använts. Texten som undersöks i experimenten är ett blogginlägg som har manipulerats genom att antingen *en* eller *man* använts som generaliserande pronomen på olika ställen i texten. För attitydundersökningen har matched guise-tekniken använts, fast med en skriven text som stimuli istället för talad text. Texten har sedan värderats av informanterna på graderade skalor.

Läsbarhetsundersökningen visar att det tar längre tid att läsa konstruktioner med *en* än vad det tar att läsa konstruktioner med *man*. Skillnaden i tid minskar dock för varje konstruktion som läsarna möter. Attitydundersökningen visar att skribenten bakom texten med *en* värderas som mer kunnig men mindre ödmjuk och trovärdig än skribenten bakom texten med *man*. Det är yngre män utan högre utbildning som arbetar som värderar skribenten bakom texten med *en* högst. Lägst värderas skribenten av äldre personer i yrkeslivet med högre utbildning.

Nyckelord: *språkvård, språkliga attityder, könsneutralt språk, psykolingvistik, läsbarhet, self-paced reading, PsychoPy*

Innehåll

Läsbarheten hos texter med könsneutralt generaliserande <i>en</i>	1
1 Inledning	1
1.1 Syfte, forskningsfrågor och hypoteser	1
1.2 Disposition	2
2 Tidigare undersökningar	2
2.1 <i>En</i> och <i>hen</i> i användning	2
2.2 Attityder till <i>en</i>	3
3 Teoriram	3
3.1 Läsbarhet	3
3.1.1 Att mäta läsbarhet	4
3.2 Tolkningsprocesser för läsning	4
3.2.1 Garden-path-meningar	5
3.3 Attityder	5
4 Metod	6
4.1 Läsbarhetsundersökning	6
4.1.1 Self-paced reading	6
4.1.2 PsychoPy	7
4.1.3 Experiment	7
4.2 Attitydundersökning	8
4.2.1 Matched guise	8
4.2.2 Enkätundersökningen	9
4.3 Genomförande av delundersökningarna	9
4.4 Material	10
4.5 Informanterna	10
4.6 Etiska överväganden	10
5 Resultat	10
5.1 Informanterna	10
5.2 Läsbarhetsundersökning	12
5.2.1 Experimentens första del	12
5.2.2 Experimentens andra del	13
5.2.3 Sammanfattning	20
5.3 Attitydundersökning	21
5.3.1 Informanternas värdering av skribenten	21
5.3.2 Informanternas reaktioner på <i>en</i>	23
5.3.3 Sammanfattning	24
6 Diskussion	24
6.1 Informanterna	24
6.2 Läsbarhetsundersökning	24
6.2.1 Experimentens första del	25
6.2.2 Experimentens andra del	25
6.3 Attitydundersökning	26
6.3.1 Informanternas värdering av skribenten	26
6.3.2 Informanternas reaktioner på <i>en</i>	26
6.4 Metodisk kommentar	27
7 Slutsatser	28
8 Litteraturförteckning	29

Tabeller

Tabell 1 Informanternas fördelning utifrån ålder.....	11
Tabell 2 Informanternas fördelning utifrån kön.....	11
Tabell 3 Informanternas fördelning utifrån utbildningsnivå.....	11
Tabell 4 Den genomsnittliga lästiden för texten i experimentets första del.....	12
Tabell 5 Antalet rätta svar på de två första läsförståelsefrågorna.....	12
Tabell 6 De genomsnittliga lästiderna för konstruktionerna ”en/man kan ha”.....	13
Tabell 7 De genomsnittliga lästiderna för konstruktionerna ”Om en/man inte göder”.....	14
Tabell 8 De genomsnittliga lästiderna för konstruktionerna ”en/man inte läser”.....	14
Tabell 9 De genomsnittliga lästiderna för konstruktionerna ”en/man inte har”.....	15
Tabell 10 De genomsnittliga lästiderna för konstruktionerna ”en/man befinner sig”.....	16
Tabell 11 De genomsnittliga lästiderna för konstruktionerna ”en/man inte vill”.....	16
Tabell 12 De genomsnittliga lästiderna för konstruktionen ”en viss känsla”.....	17
Tabell 13 De genomsnittliga lästiderna för konstruktionen ”en grupp”.....	18
Tabell 14 Sammanställning över informantgruppernas genomsnittliga lästider.....	19
Tabell 15 Antalet rätta svar på läsförståelsefrågorna i experimentens andra del.....	20
Tabell 16 Informanternas värdering av skribenterna.....	21
Tabell 17 De olika gruppernas värdering av skribenterna.....	21
Tabell 18 De olika åldersgruppernas värdering av skribenterna.....	22
Tabell 19 Värdering av skribenterna av de informanter som reagerat på <i>en</i>	23

Bilagor

Bilaga 1 Text i experimentens första del.....	30
Bilaga 2 Text i experimentens andra del.....	31
Bilaga 3 Enkäten.....	32
Bilaga 4 Samtyckesblankett.....	33

1 Inledning

De senaste åren har pronomenet *man* börjat bytas ut mot *en* i en strävan att göra språket mer könsneutralt. Även om bruket av pronomenet *en* i subjektsställning inte är något nytt, har det tidigare bara funnits i dialekter runt om i Sverige, allra mest i södra Sverige (Dahl, 2013). En mening som ”Om en är sjuk ska en vara hemma” indikerar alltså inte nödvändigtvis någon genuspolitisk medvetenhet.

En som pronomen förekommer också i standardsvenskan men då som objektsformen *en* och genitivformen *ens* till subjektsformen *man*, som i meningarna ”Man gillar dem som gillar *en*” och ”Det är *ens* egen sak att avgöra”. Som subjektsform har *en* tidigare inte förekommit i någon större utsträckning i standardsvenskan.

Det som nu hänt är att *en* har börjat användas som subjektsform av personer som inte har det naturligt i sin dialekt, utan som använder det för att göra språket mindre könsbundet. Eftersom det generiska pronomenet *man* härrör från substantivet *man*, kan det argumenteras för att bruket av *man* som allmänsyftande pronomen därför befäster det manliga som norm (Milles, 2014:55–56). Ungefär som pronomenet *han* gör när det används för att referera till både män och kvinnor.

Åsikterna om bruket av *en* är delade, precis som åsikter om språk oftast är. Mitt syfte med denna undersökning är inte att utvärdera huruvida bruket av det könsneutrala generaliserande *en* är motiverat eller omotiverat, utan att undersöka hur pronomenet kan påverka dels läsbarheten hos texter, dels läsarnas attityder till skribenterna. Utifrån det kommer jag också kunna visa på eventuella för- och nackdelar med att använda *en* i texter samt utforma skrivråd om *en* som såväl språkkonsulter som andra skribenter kan använda som en hjälp i sitt skrivande. Den svenska språkvården behöver skrivråd som är baserade på modern, svensk forskning (Wengelin, 2015:13), och denna undersökning tar sin utgångspunkt i just det behovet.

1.1 Syfte, forskningsfrågor och hypoteser

Syftet med denna empiriska undersökning är att se om, och i så fall hur, bruket av det könsneutrala generaliserande pronomenet *en* påverkar en texts läsbarhet samt läsarnas attityd till skribenten. Detta gör jag för att få ett underlag för att kunna ge råd om hur texter ska skrivas. Frågor som ska besvaras genom undersökningen är:

1. Tar det längre tid att läsa språkliga konstruktioner med *en* än vad det tar att läsa konstruktioner med *man*?
2. Påverkas lästiden för den obestämda artikeln *en* om den föregås av ett könsneutralt generaliserande *en*?
3. Värderas skribenter olika beroende på om de använder *en* eller *man*?
4. Uppmärksammar läsare att *en* används istället för *man*?

De första frågorna ska besvaras genom en experimentell läsbarhetsundersökning.

Hypoteser som testas är:

1. Konstruktioner med *en* tar längre tid att läsa än konstruktioner med *man*.
2. Ett föregående pronominalt *en* leder till längre lästid för en konstruktion med den obestämda artikeln *en*.

Fråga tre och fyra ska besvaras genom en enkätundersökning. Hypoteser som testas är:

1. Skribenter som använder *en* värderas lägre än skribenter som använder *man*.
2. Alla läsare kommer att märka att *man* är utbytt mot *en*.

1.2 Disposition

Uppsatsen inleds med en kort redogörelse för tidigare undersökningar om *en* som könsneutralt generaliserande pronomen. Sedan följer ett kapitel om teori där relevanta begrepp såsom läsbarhet och attityder tas upp och förklaras. Därefter följer ett metodkapitel där de olika metoderna såväl som den aktuella undersökningen beskrivs. I följande kapitel redovisas resultaten och kopplingar till hypoteserna görs. Därefter diskuteras resultaten och slutsatser dras. Sist i uppsatsen återfinns alla bilagor.

2 Tidigare undersökningar

Mig veterligen har ingen tidigare gjort någon undersökning av hur bruket av det könsneutrala generaliserande *en* kan påverka en texts läsbarhet. Dock finns en undersökning om hur *en* används, samt en attitydundersökning om *en*. Eftersom bruket av *en* som subjekt i standardspråkliga texter är en relativt ny företeelse är forskningen i ämnet inte vidare omfattande. Därför inkluderas i detta kapitel även en undersökning om det könsneutrala personliga pronomenet *hen*, eftersom de kontexter där *hen* förekommer även kan vara potentiella kontexter för *en*.

Kapitlet inleds med ett par kartläggningar av hur *en* och *hen* används, för att sedan fortsätta med en attitydundersökning om *en*.

2.1 *En* och *hen* i användning

Maria Johansson (2014) undersöker i sitt examensarbete i svenska det nya bruket av *en* som könsneutralt generaliserande pronomen genom tre delundersökningar. Dels gör hon en kartläggning av det bruk av *en* som hon själv uppmärksammat, dels söker hon finna grunden till det nya bruket av *en* genom tre kvalitativa intervjuer med drivande personer bakom *en*-reformen, och dels utför hon en enkätundersökning för att undersöka attityderna till *en* hos genusstudenter, språkstudenter och etnologistudenter.

Johansson kommer fram till att användandet av *en* har en tydlig politisk och feministisk grund, och att de som använder *en* främst befinner sig inom akademien eller media, och/eller bekänner sig till en queerfeministisk teori. Genom intervjuerna kommer hon fram till att de som använder *en* gör det som en strategi för att göra språket mer inkluderande och för att inte reproducera ett manligt språk, och att de ser användandet som en form av språkaktivism. Det framkommer också att de tre intervjupersonerna använder *en* på lite olika sätt, och i olika sammanhang, och att de gör det med olika syften.

Hennes enkätundersökning visar att genusstudenterna är de som är mest positivt inställda till *en*, följda av etnologistudenterna. Språkstudenterna har en mer restriktiv inställning till bruket, även om över hälften av alla studenter själva stött på bruket av *en* i texter. Majoriteten av studenterna tycker att *en* signalerade ett ställningstagande, även om flera uppfattar en exempelmening med *en* som dialektal eller neutral.

Per Ledin och Benjamin Lyngfelt (2013) studerar ett annat könsneutralt pronomen, det personliga pronomenet *hen*. De gör en kvalitativ, korpuslingvistisk kartläggning av *hen* för att se hur och av vilka *hen* används. Detta gör de genom tre delundersökningar i vilka

de undersöker bloggar, tidningstext och studentuppsatser i ämnena pedagogik, didaktik och språk.

Resultatet visar att *hen* används sporadiskt och att det fyller olika funktioner i olika sammanhang. Pronomenet är också ojämnt distribuerat både språkligt och socialt, och det är bara i två av de undersökta materialen som *hen* kan anses vara etablerat: examensarbeten inom ämnet svenska/nordiska språk och bloggar inriktade på genus- och hbtq-frågor. Ledin och Lyngfelts resultat påminner alltså om det Johansson (2014) kommer fram till i sin kartläggning av *en* som redogjorts för ovan.

2.2 Attityder till *en*

Carin Leibring Svedjedal (2014) undersöker studenters attityder till könsneutralt språk i sitt examensarbete i svenska. Hon fokuserar sin undersökning på *hen*, *en* och könskonträra namn¹. Det som är intressant för denna uppsats är hur studenterna ställde sig till bruket av *en* som generaliserande pronomen.

Av den enkätundersökning Leibring Svedjedal genomförde framgår att majoriteten av studenterna använder *man* när de skriver. På frågan om studenterna kunde tänka sig att använda *en* gick meningarna isär. I vissa studentgrupper kunde mer än en tredjedel tänka sig att använda *en*, både i akademiska och vardagliga texter, medan andra grupper av studenter var mer negativt inställda.

I undersökningen framkom också att många studenter inte stött på bruket av *en* tidigare. Flera studenter tyckte att *en* lät gammaldags eller dialektalt, medan bara en mindre del av studenterna tyckte att det lät politiskt. Många studenter kopplade heller inte ihop pronomenet *man* med substantivet *man*. Vad som var extra intressant är att flera studenter menade att *man* inte är kutym att använda i akademiska texter och att *en* skulle kunna bli ett bra alternativ. Här gjorde studenterna alltså skillnad mellan funktionen hos *en* och *man*.

3 Teoriram

I detta kapitel behandlas teori som är relevant för undersökningen. Kapitlet inleds med en redogörelse för begreppet 'läsbarhet', som följs av en kortare genomgång av ett par olika tolkningsprocesser för läsning. Sist förklaras begreppet 'attityder'.

3.1 Läsbarmhet

Björnsson (1968) gjorde tidigt ett försök att definiera läsbarhet:

Läsbarhet är summan av sådana språkliga egenskaper hos en text, vilka gör den mer eller mindre svårtillgänglig för läsaren. (1968:13)

Björnsson medger att definitionen är abstrakt och svårförstådd. Dock gör han en tydlig distinktion mellan läsbarhet, läslighet och läsvärde, där läslighet står för textens typografiska egenskaper och läsvärde står för textens ämne och framställningssätt (roman, artikel, berättande osv.). Läsbarhet inkluderar alltså varken typografi, ämnesval eller val av framställningssätt.

¹ Ett namn är könskonträrt när personen som bär det inte har det kön som vanligtvis tillskrivs namnet. Ett exempel är en kvinna som heter Johan.

Kvar blir språket, och till språket hör mängder av faktorer så som ordval, syntax och meningslängd. Varje sådan faktor kallas läsbarhetsfaktorer, och det är alltså ”summan av sådana språkliga egenskaper” som avgör hur svårtillgänglig en text är. Exempel på läsbarhetsfaktorer är ordens abstraktionsgrad, personanknytning och svårighetsgrad; ordens längd, frekvens och stavelseantal samt meningarnas längd och komplexitet (1968:17). Plötsligt ter sig definitionen mindre abstrakt.

Björnsson förklarar också att läsbar inte är detsamma som lätt, eftersom läsbarheten är relativ i relation till läsaren. En texts läsbarhet är förvisso en fast egenskap, men om den uppfattas som lätt eller svår beror på vem som läser. Dock betyder det att en text med hög läsbarhet alltid uppfattas som lättare än en text med lägre läsbarhet (1968:19). Björnsson påpekar också att läsbar inte betyder bra. En text kan vara läsbar men dålig samtidigt som en svår text kan vara bra. En text är dålig om den inte är anpassad till sin målgrupp, som såklart kan vara ovana eller vana läsare, experter eller lekmän och så vidare.

3.1.1 Att mäta läsbarhet

Björnsson redogör för en del olika metoder för att mäta läsbarhet, eller *svårighetsgrad*. Med svårighetsgrad avser han människors upplevelse av texten. Han menar att om människor i allmänhet uppfattar en text som svår, så är den svår. Björnsson hävdar därför att tekniken att undersöka lästiden är en ”surrogatlösning”, eftersom det bara visar hur snabbt olika människor läser en text, snarare än hur svår de uppfattar den som (1968:21).

Det är en viktig synpunkt, och denna undersökning kommer heller inte kunna säga någonting om hur läsarna faktiskt upplever texten. Dock anser jag att lästiden är en viktig faktor att ta hänsyn till eftersom den har potential att visa hur mycket tankekraft som har gått åt till att processa texten. Ju mer tankekraft, desto svårare text, menar jag.

Detta antagande stöds av Melin (2004:62), som påpekar att det som främst påverkar läshastigheten är en texts svårighetsgrad och läsarens avsikt med läsningen (t.ex. skumma igenom, djupläsa). I ett experiment (Melin & Lange, 2000:56) mättes vilka effekter en texts innehållskoncentration haft för läshastigheten. Resultatet blev att informanterna läste 958 tecken per minut i texten med låg innehållskoncentration och 702 tecken per minut i texten med hög innehållskoncentration – en skillnad på hela 36 %.

Melin framhåller dock att den totala lästiden inte nödvändigtvis avspeglar textens svårighetsgrad, eftersom lättare, mindre innehållstäta texter ofta är längre. I Melin och Langes undersökning läste informanterna texten med hög innehållskoncentration snabbare, trots färre lästa tecken per sekund, just eftersom texten var kortare. För undersökningen i denna uppsats kommer detta dock inte utgöra något hinder, eftersom de texter som undersöks är nästan identiska, så när som på ett pronomen.

3.2 Tolkningsprocesser för läsning

Enligt Melin (2004:49) har studier visat att vanliga ord läses snabbare än ovanliga, och att ord som läsaren förväntar sig läses snabbare än oväntade ord. Detta skulle kunna stödja en hypotes om att förväntade ord efter *en* (adjektivbestämningar, substantiv i utrum) kommer att läsas snabbare än oväntade ord (verb, negationer). Detta beror på att läsaren med största trolighet kommer att tolka *en* som obestämd artikel eller räkneord, eftersom det är så *en* oftast uppträder i texter. Det gör att läsaren också kommer att förvänta sig ett substantiv i utrum efter *en*, och möjliga framförställda adjektivbestämningar till substantivet.

När en läsares förväntan på en mening inte motsvaras av meningen, till exempel att det kommer ett verb efter ett *en* trots att läsaren förväntar sig ett adjektiv eller substantiv, kan det bero på att meningen är dubbeltydig. Om dubbeltydigheten är lokal, det vill säga att den löses inom meningen, kallas den aktuella meningen för en *garden-path-mening*.

3.2.1 Garden-path-meningar

Med garden-path-meningar avses meningar som leder oss in på fel tolkningsväg – en ”garden-path” (Warren, 2012:165). Melin visar detta fenomen med ett exempel: ”Den gamle vaktmästaren bar uppför trapporna ... vägde minst 70 kilo” (2004:54). Här tolkar läsaren troligtvis ”Den gamle vaktmästaren” som en nominalfras, fastän det är fråga om två separata fraser: adjektivfrasen ”Den gamle” och nominalfrasen ”vaktmästaren”. Hade ett ”som” lagts till mellan de båda fraserna hade endast en tolkning, den korrekta, varit möjlig.

Genom att studera just garden-path-meningar har forskare kunnat forma vissa teorier om *parsingprocessen*, den process genom vilken vi tolkar de syntaktiska sambanden inom en sats (Warren, 2012:166, 246). En teori är att läsare använder sig av olika tolkningsstrategier. En strategi som är intressant för denna undersökning är den som kallas för *late closure*.

Strategin *late closure* innebär att läsaren förutsätter att den fras den håller på att läsa fortsätter så länge som möjligt (Warren, 2012:167; Melin, 2004:55). Om vi återgår till exempel med den gamle och vaktmästaren ovan, betyder regeln att läsaren vid första anblicken tolkar ”den gamle vaktmästaren” som en fras. På samma sätt kan denna regel också ligga till grund för att en läsare, om läsaren tolkar *en* som en obestämd artikel (och möjligtvis räkneord), förväntar sig att nästa ord ska fortsätta den påbörjade nominalfrasen.

3.3 Attityder

I *Attitudes to Language* (Garret, 2010) finner man Oppenheims (1982) definition av attityder som

A construct, an abstraction which cannot be directly apprehended. It is an inner component of mental life which expresses itself, directly or indirectly, through much more obvious processes as stereotypes, beliefs, verbal statements or reactions, ideas and opinions, selective recall, anger or satisfaction or some other emotion and in various other aspects of behaviour (Oppenheim i Garret, 2010:19).

Det som Oppenheim menar är alltså att attityder är någonting konstruerat, som existerar i vår mentala föreställningsvärld. Attityder kan ta sig i uttryck på en mängd olika sätt, men samtidigt är det svårt att genomskåda sina egna och andras attityder, till exempel i form av stereotypa föreställningar, och inte ta dem för sanningar om omvärlden.

Idag är de flesta attitydforskare överens om att attityder utgörs av tre komponenter. Ellen Bijvoet förklarar dem såhär (Bijvoet, 2007:114–115):

- **En kognitiv komponent** som står för de olika föreställningar och kunskaper en person kan ha om ett objekt. De ”beliefs”, ”ideas and opinions” och ”stereotypes” Oppenheim talar om i citatet ovan går att knyta till denna komponent.
- **En affektiv komponent** som står för de känslomässiga värderingar en person kopplar till föreställningarna och kunskaperna. Denna är den mest centrala delen i attityder. Till denna komponent kan knytas ”anger or satisfaction or some other emotion” som Oppenheim nämner i citatet ovan.
- **En konativ komponent** som står för en persons beredskap att handla efter sina föreställningar och känslomässiga värderingar, alltså det som Oppenheim benämner ”verbal statements or reactions” i citatet ovan.

Både Bijvoet och Garret framhåller dock att den kognitiva, affektiva och konativa komponenten inte alltid stämmer överens, vilket till exempel innebär att vi kan ha en föreställning och en känslomässig värdering kopplad till den, utan att handla i enlighet med detta. Hur de tre komponenterna samspelar är alltså inte självklart inom attitydforskningen (Bijvoet, 2007:115–166; Garret, 2010:24–25).

4 Metod

Undersökningen som redovisas i denna uppsats är tudelad. Dels undersöker jag om det tar längre tid att läsa konstruktioner med *en* än vad det tar att läsa konstruktioner med *man* (läsbarhetsundersökning), dels gör jag en attitydundersökning om hur läsare uppfattar skribenter som använder *en*. Undersökningen är i huvudsak kvantitativ men innehåller även vissa kvalitativa inslag.

Kapitlet börjar med en redogörelse för metoden som använts för läsbarhetsundersökningen, för att fortsätta med metoden för attitydundersökningen. Därefter följer en beskrivning av materialet och informanterna som deltagit i undersökningen. Sist förklaras vilka etiska överväganden som gjorts.

4.1 Läsbbarhetsundersökning

För att undersöka läsbarheten i såväl en kortare text som i specifika konstruktioner används tekniken *self-paced reading* och två experiment skapade i datorprogrammet *PsychoPy* (Peirce, 2009). Först redogörs kort för tekniken och datorprogrammet och sedan följer en utförlig beskrivning av experimenten.

4.1.1 Self-paced reading

Self-paced-reading-tekniken (SPR) utvecklades under den senare delen av 1970-talet av amerikanska psykologer (Mitchell & Green, 1978). Tekniken växte fram ur en vilja att genom övningar som påminner så mycket om normal läsning som möjligt kunna mäta den tid det tar att processa skrivet språk (Jegerski & VanPatten, 2013:20).

SPR går ut på att mäta den tid en informant lägger vid varje textsegment (ord, fras, mening), och att informanten själv genom ett tangenttryck går vidare till nästa segment. Antingen kan varje segment visas ensamt, vilket betyder att det segment informanten läst försvinner när nästa segment trycks fram, eller så står de tidigare segmenten kvar och en hel mening eller en serie av meningar växer fram tangenttryck för tangenttryck. På senare tid har det förra sättet blivit det vanligaste i studier, eftersom det utesluter möjligheten för informanten att klicka fram flera segment åt gången och sedan läsa alla på en gång.

Det har också betydelse om varje segment är centrerat eller om de följer efter varandra över skärmen från vänster till höger (linjärt). Det linjära sättet är idag det som föredras eftersom det på ett bättre sätt speglar hur normal läsning går till (Jegerski & VanPatten, 2013:21–23).

Själva grundtanken i SPR är att lästid speglar vår kognition, och att en längre lästid därför kan indikera svårigheter i att processa ett ord eller parsa en mening. Därför är det också vanligt att undersöka sådant som normalt skapar svårigheter vid läsning. En sådan svårighet är dubbeltydighet. Det kan antingen vara en dubbeltydighet som löses inom själva satsen (garden-path-mening), eller en dubbeltydighet som kvarstår även när meningen är färdigläst, såsom meningen ”Mannen slog damen med väskan” (Jegerski & VanPatten, 2013:23–24).

4.1.2 PsychoPy

PsychoPy (Peirce, 2009) är ett öppet källkodsprogram i vilket stimulus kan presenteras i en bestämd ordning. Stimulusen kan vara såväl text som ljud eller video. I programmet kan också informanternas responstider sparas, alltså den tid det tar från att en informant tryckt fram ett textsegment, till dess att den trycker fram nästa. Det är denna responstid som i denna uppsats kallas *lästid*, även om det inte säkert går att veta att informanten inte gjort någonting annat än läst mellan tangenttryckningarna (jfr Mitchell & Green, 1978:610).

Programmet är skapat av Jon Pierce och släpptes i sin första version 2003. Sedan dess har programmet utvecklats över flera versioner. I undersökningen i denna uppsats används version v1.82.01.

4.1.3 Experiment

Experimenten som genomförs inom ramarna för denna undersökning är två datorexperiment och de består av två delar vardera. Det enda som skiljer de båda experimenten åt är pronomenen *en* och *man*, som förekommer i olika ordning. Experimenten presenteras som en läsförståelseundersökning för informanterna för att de ska fokusera på att förstå innehållet och inte försöka memorera texten eller lista ut vad som undersöks (jfr Mitchell och Green, 1978). Mig veterligen har ingen tidigare utfört en undersökning där två self-paced-reading-experiment använts för att undersöka en text som endast skiljer sig åt på en variabel.

Det här avsnittet börjar med en redogörelse för hur experimenten är uppbyggda, och beskriver sedan på vilket sätt de skiljer sig åt.

4.1.3.1 Experimentens första del

Den första delen i experimenten består av en kortare text med två tillhörande läsförståelsefrågor (bilaga 1). Informanterna får instruktioner om att läsa texten precis som de läser en vanlig text, men utan att göra ovidkommande pauser. De blir också tillsagda att inte läsa texten flera gånger och att inte heller försöka memorera den. När informanterna läst färdigt texten ska de trycka på mellanslagstangenten för att komma till frågorna. Tiden från att en informant först ser texten tills det att den trycker på mellanslagstangenten mäts och sparas av programmet.

På de efterföljande läsförståelsefrågorna ska informanterna svara antingen ”ja” eller ”nej” genom att trycka på antingen höger eller vänster piltangent, och de får också instruktioner om att de ska gissa ifall de inte vet svaret. Frågorna finns i experimenten dels för att informanterna inte ska förstå vad det är som undersöks, dels för att kunna kontrollera avvikande lästider mot antalet rätt svar. Om en informant skulle ha väldigt korta lästider och samtidigt många fel på frågorna så kan det nämligen indikera att informanten inte följt instruktionerna för experimentet.

När informanten svarat på frågorna ska de fylla i en enkät innan de går vidare till del två. Enkäten är en del av attitydundersökningen och den redogörs för i avsnitt 4.2.2.

4.1.3.2 Experimentens andra del

I experimentens andra del får informanterna läsa en fortsättning på texten de mötte i del ett (bilaga 2), men nu får de själva trycka fram ett ord eller en fras åt gången (ett textsegment). Informanterna ser alltså bara ett segment i taget och samtliga segment är

placerade i mitten av skärmen². Det nya ordet eller den nya frasen trycker de fram med hjälp av mellanslagstangenten, och tillsammans bildar orden och fraserna fullständiga meningar (även om informanterna aldrig ser dem fullständiga).

Meningarna är konstruerade så att vartannat pronomen med generaliserande syftning är *en* och vartannat är *man*. Den tid som informanterna använder vid varje segment mäts och sparas av programmet. Varje *en* eller *man* med efterföljande ord presenteras ensamma, ord för ord, för att kunna se hur lång tid exakt som läggs vid varje ord. Även ord i andra konstruktioner presenteras ensamma för att inte informanterna ska förstå vilka ord som undersöks.

Efter var annan eller var tredje mening kommer en läsförståelsefråga (bilaga 2). Frågorna finns med av samma anledningar som presenterades för experimentens första del, men nu också för få informanten att stanna upp och göra en paus, så att fokus inte avtar ju längre in i experimentet informanten kommer. Läsförståelsefrågorna ser ut precis som i del ett, och informanterna svarar antingen ”ja” eller ”nej” med hjälp av piltangenterna. Denna konstruktion – två, tre meningar och fråga – återkommer totalt fyra gånger. Sammanlagt klickar informanterna fram 103 segment bestående av ord eller fraser (nio meningar) och svarar på fyra frågor. Även i denna del får informanterna instruktioner om att inte göra ovidkommande pauser.

4.1.3.3 Skillnaden mellan experimenten

Det som skiljer de båda experimenten åt, och det som är den metodiska poängen med hela undersökningen, är att informanterna i den första delen antingen läser texten skriven med *en* eller med *man*. Det är också det som ligger till grund för attitydundersökningen.

I experimentens andra del skiljer sig enbart ordningen mellan *en* och *man*. Det betyder att om det första pronomenet med generaliserande syftning är *en* i ena experimentet, är det *man* i andra experimentet. Alltså läses alla meningar både med *en* och med *man*, men av olika personer. På så vis kontrolleras att skillnad i lästid beror på *en* och *man* och inte på att meningarna är olika. Nackdelen är att det inte ger någon information om informanten som läste konstruktionen med *en* skulle reagerat annorlunda på den motsvarande konstruktionen med *man*.

4.2 Attitydundersökning

Attitydundersökningen har genomförts med tekniken *matched guise*, och består av en enkät med tre graderade skalor samt en öppen fråga. Avsnittet inleds med en genomgång av tekniken, för att sedan fortsätta med en mer ingående beskrivning av enkäten.

4.2.1 Matched guise

Ett av de dominerande sätten att undersöka språkliga attityder är genom en teknik kallad *matched guise*.³ Det är en så kallad *indirekt metod*, vilket betyder att personers attityder undersöks genom olika knep, istället för genom direkta frågor till dem om deras attityder. En förutsättning för en indirekt metod är att de som deltar i undersökningen inte vet vad som undersöks (Garret, 2010:41).

Matched guise-tekniken används oftast för att undersöka attityder till talat språk (se t.ex. uppställningen över undersökningar som görs av Bijvoet, 2007:130). Undersökningarna brukar vara konstruerade så att informanterna hör ett par

² Det betyder att segmenten inte följde efter varandra linjärt över skärmen som är det normala i dagens SPR-undersökningar. Detta berodde på en begränsning i datorprogrammet som experimentet byggdes i.

³ *Matched guise* = matchande förklädnader

Ljudinspelningar där samma person uppträder i två språkliga skepnader. Olika dialekter eller sociolekter är typexempel på vad som kan skilja ljudinspelningarna åt. Informanterna får lyssna på ljudinspelningen, och de blir också vilseledda för att de ska tro att det är olika personer som läser texten (Garret, 2010:41).

Efter varje ljudinspelning får informanterna fylla i en enkät där de värderar uppläsaren på olika skalor. Skalorna har motsatta adjektiv som ytterpunkter⁴ (snäll–elak) och det är oftast fem eller sju steg mellan ytterpunkterna (Bijvoet, 2007:126). Det betyder alltså att informanterna vet att det är attityder till *något* som undersöks, men de är inte medvetna om *vad* detta något är.

I attitydundersökningen i denna uppsats kommer matched guise-tekniken användas på det sätt som beskrivs ovan, men med den viktiga skillnaden att textstimulusen består av skriven text istället för talad text. Här är det alltså det skrivna ordet (och i förlängningen skribenterna) som skiljer sig åt i ett avseende. En annan skillnad är att informanterna endast läser en text vardera. Detta upplägg liknar i mångt och mycket det som Jan Einarsson använde i sin undersökning om hur blivande svensklärare värderar en skribent beroende på om skribenten är man eller kvinna (refererad i Einarsson & Hultman, 1984:31–33).

4.2.2 Enkätundersökningen

Texten som ligger till grund för attitydundersökningen är den text informanterna läser i experimentets första del (se avsnitt 4.1.3.1). Det betyder att hälften av informanterna läser texten med *man*, och hälften läser texten med *en*.

Efter att informanterna läst texten och svarat på de två tillhörande läsförståelsefrågorna ska de svara på en enkät på papper (bilaga 3). I enkäten får informanterna först fylla i uppgifter om sig själva, såsom kön, ålder, uppväxtort och utbildningsnivå. Därefter får de värdera skribenten på tre bipolärt graderade skalor, nämligen okunnig–kunnig, självbelåten–ödmjuk och inte trovärdig–trovärdig, där poängskalan är 1–5. Adjektiven på skalorna är inspirerade av Jan Einarssons undersökning från 1979 (refererad i Einarsson & Hultman, 1984:31–33).

Sist i enkäten får informanterna svara på en öppen fråga om det var något språkligt i texten som de reagerade på. Tanken med den öppna frågan är att undersöka om de som läst texten med *en* också märkt att *en* används istället för *man*.

4.3 Genomförande av delundersökningarna

Genomförandet av delundersökningarna har av ren nödvändighet varit aningen oortodox. Majoriteten av informanterna har gjort experimentet och fyllt i enkäten i sitt eget hem. Detta beror på att experimentet krävde ett sådant stort antal informanter att det ansågs omöjligt att få så många att delta i ett datorlabb under dagtid. Dock har cirka en femtedel (7 av 38) av informanterna utfört experimentet i grupp i ett datorlabb.

De som gjort experimentet i sina hem har först fått muntliga instruktioner och sedan lämnats ensamma i ett tyst rum där de gjort experimentet och fyllt i enkäten. De har inte haft möjlighet att kommunicera med någon under tiden. De som utförde experimentet i datorlabbet satt i en grupp på nio (endast sju fullföljde experimentet) vid var sin dator och jag befann mig i rummet samtidigt.

Det hade varit att föredra att alla informanter haft exakt samma förutsättningar i experimentet, men alla möjliga åtgärder har vidtagits för att de olika rumsliga förutsättningarna inte ska påverka resultaten, även om det givetvis är ofrånkomligt att alla informanter på ett eller annat sätt upplevt situationen annorlunda.

⁴ Ätminstone historiskt sett. Se Bijvoet, 2008:134–137, för en kort genomgång av kritik riktad mot denna utformning av undersökningar.

Vilket experiment som informanterna gjort har bestämts slumpvis, där varannan gjort experimentet med *en* och varannan gjort experimentet med *man*. Detta tillvägagångssätt fick dock ändras i slutskedet, eftersom fyra informanter blev borträknade, och av dem hade tre gjort experimentet med *en*. Därför fick återstående tre informanter alla göra experimentet med *en* för att få en jämn fördelning.

4.4 Material

Texten i experimenten är en text hämtad från en offentlig blogg på internet. I bloggtexten användes *en*, och det var en medveten strategi att i experimenten utgå från en text där *en* användes autentiskt. Texten har dock manipulerats på några områden för att bättre passa syftet med undersökningen. Bland annat har förstärkande uttryck tagits bort, grafiska markeringar såsom citationstecken har tagits bort, tre *en* har infogats och texten har kortats ner med cirka två tredjedelar. I de textpassager där *en* bytts ut mot *man* har bytet skett utan något behov av omskrivningar. Båda versionerna av texten återfinns i bilaga 1 och 2.

4.5 Informanterna

De 38 informanterna i undersökningen varierar i fråga om ålder, kön och utbildningsnivå. En redogörelse för hur informanterna fördelar sig över kategorierna finns i avsnitt 5.1. De informanter som gjorde experimentet där första texten innehöll *en* kallas för Informantgrupp 1. De informanter som gjorde experimentet där första texten innehöll *man* kallas för Informantgrupp 2.

4.6 Etiska överväganden

Både experimenten och enkäten baserar sig alltså på en text hämtad från en blogg på internet. Eftersom texten redan är publicerad har det inte ansetts nödvändigt att inhämta tillstånd från författaren. Det avslöjas inte någonstans i uppsatsen var den kommer ifrån eller vem som författat den.

Alla som deltagit i experimenten och som fyllt i enkäten har skrivit under en samtyckesblankett (bilaga 4), i enlighet med Vetenskapsrådets *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning* (Vetenskapsrådet, 1990). Genom blanketten intygar de att de har blivit informerade om syftet med undersökningarna och att de när som helst kan avbryta sin medverkan.

5 Resultat

I detta kapitel redovisas resultaten. Kapitelet börjar med en presentation av informanterna. Därefter följer resultatet från läsbarhetsundersökningen och attitydundersökningen.

5.1 Informanterna

I hela undersökningen har sammanlagt 38 personer deltagit. Av dessa ingår 34 i läsbarhetsundersökningen, och 37 i attitydundersökningen. Anledningen till att några informanter räknats bort förklaras nedan i respektive avsnitt.

Detta avsnitt börjar med en sammanställning av hur informanterna fördelar sig åldersmässigt, för att fortsätta med kön och utbildningsnivå:

Tabell 1. Informanternas fördelning utifrån ålder

	14–20	20–25	25–35	35–45	45–60
Informantgrupp 1	4	5	7	0	3
Informantgrupp 2	3	6	6	1	2
Totalt	7	11	13	1	5

Som syns i tabellen ovan har informanterna en ganska bred representation över ålderskategorierna, även om majoriteten är 20–35 år. Informanterna fördelar sig även jämnt mellan de båda grupperna, vilket visas i tabell 2:

Tabell 2. Informanternas fördelning utifrån kön

	Kvinna	Man
Informantgrupp 1	7	12
Informantgrupp 2	10	8
Totalt	17	20

Könsfördelningen informanterna emellan är relativt jämn. Endast ett litet överskott av män finns. Dock är inte könsrepresentationen lika jämn i de båda informantgrupperna, där Informantgrupp 1 har ett överskott av män, medan Informantgrupp 2 har ett litet överskott av kvinnor.

Informanternas fördelning över utbildningsnivå redovisas i tabell 3. I tabellen redovisas bara informantens högsta utbildningsnivå. Det betyder att om både ”gymnasium” och ”yrkeshögskola” är ifyllt, kommer informanten bara räknas till kategorin ”yrkeshögskola”. Kategorin ”annat” kan betyda både högstadium och äldre benämningar på utbildningsnivåer, såsom realskola.

Tabell 3. Informanternas fördelning utifrån utbildningsnivå

	Gymnasium	Universitet/Högskola	Yrkeshögskola	Annat
Informantgrupp 1	8	7	2	2
Informantgrupp 2	2	13	2	1
Totalt	10	20	4	3

En majoritet (54 %) av alla informanter har en universitets- eller högskoleutbildning, eller läser för närvarande på universitet eller högskola. De tre som fyllt i ”annat” måste på grund av deras ålder läsa på högstadiet.

Fördelningen informantgrupperna emellan är inte särskilt jämn, där Informantgrupp 2 består av 72 % högutbildade, medan Informantgrupp 1 bara består av 37 % högutbildade. Hur detta kan ha påverkat resultaten diskuteras i avsnitt 6.1.

5.2 Läsbarhetsundersökning

I experimenten i har sammanlagt 38 informanter deltagit. Av dem har fyra informanter exkluderats eftersom de antingen inte fullföljt experimentet på ett godtagbart sätt eller inte vuxit upp i Sverige. I undersökning har bara modersmålstalare använts för att utesluta att eventuella skillnader i lästid skulle kunna bero på ett annat modersmål. De återstående 34 informanterna fördelar sig jämnt över de två experimenten med 17 deltagare i vardera.

Avsnittet börjar med en redogörelse för resultaten från experimentens första del, för att sedan fortsätta med en mer detaljerad redogörelse för resultaten från experimentens andra del, den del som innebar self-paced reading. Sist i avsnittet sammanfattas resultatet.

5.2.1 Experimentens första del

I detta avsnitt testas hypotesen att konstruktioner med *en* tar längre tid att läsa än konstruktioner med *man*. Hypotesen kan bekräftas genom att den grupp som läser texten med *en* har längre lästid än den grupp som läser texten med *man*.

Den genomsnittliga lästiden för texten redovisas i tabell 4:

Tabell 4. Den genomsnittliga lästiden för texten i experimentets första del

	Informantgrupp 1 (text med <i>en</i>)	Informantgrupp 2 (text med <i>man</i>)
Lästid i sekunder	64,49	52,45

Den informantgrupp som läste texten med *en* har tagit i genomsnitt cirka 12 sekunder längre tid på sig. Huruvida detta beror på individuella skillnader i läshastighet eller på att *man* är utbytt mot *en* diskuteras i avsnitt 6.2.1. Det är således för tidigt att säga ifall hypotesen har bekräftats i denna del i experimenten.

Efter att ha läst texten svarade informanterna också på två läsförståelsefrågor. Detta gjorde de dels som en kontroll av att de verkligen läst texten, dels som en medveten strategi för att försöka lura dem att tro att de deltog i en läsförståelseundersökning. Antalet rätta redovisas i tabell 5:

Tabell 5. Antalet rätta svar på de två första läsförståelsefrågorna

	Informantgrupp 1 (text med <i>en</i>)	Informantgrupp 2 (text med <i>man</i>)
Fråga 1	10 rätt och 7 fel	12 rätt och 5 fel
Fråga 2	13 rätt och 4 fel	11 rätt och 6 fel

De båda informantgrupperna har sammanlagt lika många rätt på läsförståelsefrågorna, vilket borde betyda att de båda grupperna har förstått texten ungefär lika bra. De har båda sammanlagt 68 % rätt på frågorna, vilket innebär att flera informanter har svarat fel på frågorna. Hur detta kan ha påverkat resultaten diskuteras i avsnitt 6.2.1

5.2.2 Experimentens andra del

I detta avsnitt testas hypoteserna att konstruktioner med *en* tar längre tid att läsa än konstruktioner med *man* (1) och att ett föregående pronominalt *en* leder till längre lästid för konstruktioner med den obestämda artikeln *en* (2).

Resultaten redovisas konstruktion för konstruktion, där lästiderna för konstruktioner med *en* jämförs med lästiderna för samma konstruktioner med *man* (1). En jämförelse görs också mellan konstruktioner med den obestämda artikeln *en* som föregås av antingen ett *en* eller ett *man* (2). Därefter följer en sammanfattande jämförelse för att se om val av pronomen i experimentens första del påverkat lästiden för konstruktioner med *en*. Sist av allt ges en redogörelse för hur informanterna svarat på de tillhörande läsförståelsefrågorna.

5.2.2.1 Jämförelse mellan *en* och *man*

I detta avsnitt redovisas resultat som testar hypotesen att konstruktioner med *en* tar längre tid att läsa än konstruktioner med *man*. De båda pronomenen förekommer i totalt sex konstruktioner.

De genomsnittliga lästiderna för varje del i konstruktionerna, ”*en/man kan ha*”, redovisas i tabell 6, där tiderna har avrundats till två decimaler. Även vilken informantgrupp som svarar för lästiderna redovisas.

Tabell 6. De genomsnittliga lästiderna för konstruktionerna ”*en/man kan ha*” i kontexten ”Det är ju så att *en/man kan ha* vissa tankar och känslor”

Del i konstruktion	Informantgrupp 2			Informantgrupp 1		
	<i>en</i>	<i>kan</i>	<i>ha</i>	<i>man</i>	<i>kan</i>	<i>ha</i>
Lästid i sekunder	0,78	0,90	0,75	0,81	0,88	0,83
Lästid i sekunder	2,42			2,53		
% av total lästid	2,57			2,41		
Lästid i % inom konstruktionen	32,2	37	30,8	32,3	34,9	32,8

Den genomsnittliga lästiden för hela konstruktionen med *en* är kortare än lästiden för konstruktionen med *man* (2,42 respektive 2,53 sekunder). Den genomsnittliga lästiden för *kan* i konstruktionen med *en* är 0,013 sekunder längre än för *kan* i konstruktionen med *man*.

Procentuellt sett motsvarar lästiden för konstruktionen med *en* 2,57 % av den totala lästiden för hela andra delen för Informantgrupp 2, medan lästiden för konstruktionen med *man* är motsvarande 2,41 % av den totala lästiden för hela andra delen för Informantgrupp 1. Därför blir lästiden för konstruktionen med *en* procentuellt sett längre än lästiden för konstruktionen med *man*.

Inom konstruktionen med *en* lägger informanterna 37 % av lästiden på *kan* och 30,8 % på *ha*. I konstruktionen med *man* lägger informanterna motsvarande 34,9 % på *kan* och 32,8 % på *ha*. Det tyder på att det tar längre tid för informanterna procentuellt sett att processa *ha* när det föregås av *en*.

Det är svårt att avgöra huruvida lästiderna för denna konstruktion bekräftar hypotesen att konstruktioner med *en* tar längre tid att läsa än konstruktioner med *man*. Å ena sidan motbevisas den av de genomsnittliga lästiderna, å andra sidan bekräftas den av den procentuella tidsåtgången för Informantgrupperna. Det är viktigt att ha i åtanke att detta är det första *en* som Informantgrupp 2 läser, vilket kan spela in.

De genomsnittliga lästiderna för konstruktionerna, ”Om en/man inte göder”, redovisas i tabell 7:

Tabell 7. De genomsnittliga lästiderna för konstruktionerna ”Om en/man inte göder” i kontexten ”Om en/man inte göder en viss känsla och eller tanke”

Del i konstruktion	Informantgrupp 1			Informantgrupp 2		
	<i>Om en</i>	<i>inte</i>	<i>göder</i>	<i>Om man</i>	<i>inte</i>	<i>göder</i>
Lästid i sekunder	1,56	0,90	0,88	1,15	0,82	0,78
Lästid i sekunder	3,34			2,74		
% av total lästid	3,18			2,91		
Lästid i % inom konstruktionen	46,4	27	26,6	41,9	29,8	28,3

Den genomsnittliga lästiden för hela konstruktionen med *en* är längre än lästiden för konstruktionen med *man* (3,34 respektive 2,74 sekunder). Den genomsnittliga lästiden för *inte* i konstruktionen med *en* är 0,08 sekunder längre än för *inte* i konstruktionen med *man* och den genomsnittliga lästiden för *göder* i konstruktionen med *en* är 0,10 sekunder längre än för *göder* i konstruktionen med *man*.

Procentuellt sett motsvarar lästiden för konstruktionen med *en* 3,18 % av den totala lästiden för hela andra delen för Informantgrupp 1, medan lästiden för konstruktionen med *man* är motsvarande 2,91 av den totala lästiden för hela andra delen för Informantgrupp 2. Därför blir lästiden för konstruktionen med *en* också procentuellt sett längre än lästiden för konstruktionen med *man*.

Inom konstruktionen med *en* lägger informanterna 27 % av lästiden på *inte* och 26,6 % på *göder*. I konstruktionen med *man* lägger informanterna motsvarande 29,8 % på *inte* och 28,3 % på *göder*. Anledningen till att informanterna lägger så stor procent av lästiden på just *en* och *man* är att ”Om en/man” är det första segmentet som de möter efter en fråga. Det är således förväntat att informanten stannar upp längre på det segmentet, om inte för något annat så för att flytta handen till rätt tangent

Lästiderna för denna konstruktion bekräftar hypotesen att konstruktioner med *en* tar längre tid att läsa än konstruktioner med *man*.

De genomsnittliga lästiderna för konstruktionerna, ”en/man inte läser”, redovisas i tabell 8:

Tabell 8. De genomsnittliga lästiderna för konstruktionerna ”en/man inte läser” i kontexten ”Till exempel att en/man inte läser tjejtidningar”

Del i konstruktion	Informantgrupp 2			Informantgrupp 1		
	<i>en</i>	<i>inte</i>	<i>läser</i>	<i>man</i>	<i>inte</i>	<i>läser</i>
Lästid i sekunder	0,70	0,85	1,02	0,68	0,74	0,71
Lästid i sekunder	2,57			2,12		
% av total lästid	2,73			2,02		
Lästid i % inom konstruktionen	27,6	33	39,4	32,1	34,6	33,3

Den genomsnittliga lästiden för hela konstruktionen med *en* är längre än lästiden för konstruktionen med *man* (2,57 respektive 2,12 sekunder). Den genomsnittliga lästiden för *inte* i konstruktionen med *en* är 0,11 sekunder längre än för *inte* i konstruktionen med *man* och den genomsnittliga lästiden för *läser* i konstruktionen med *en* är hela 0,31 sekunder längre än för *inte* i konstruktionen med *man*.

Procentuellt sett motsvarar lästiden för konstruktionen med *en* 2,73 % av den totala lästiden för hela andra delen för Informantgrupp 2, medan lästiden för konstruktionen med *man* är motsvarande 2,02 % av den totala lästiden för hela andra delen för Informantgrupp 1. Därför blir lästiden för konstruktionen med *en* också procentuellt sett längre än lästiden för konstruktionen med *man*.

Inom konstruktionen med *en* lägger informanterna 33 % av lästiden på *inte* och 39,4 % på *läser*. I konstruktionen med *man* lägger informanterna motsvarande 34,6 % på *inte* och 33,3 % på *läser*. Sammanlagt lägger informanterna 72,4 % på orden efter *en* och 67,9 % på orden efter *man*.

Lästiderna för denna konstruktion bekräftar hypotesen att konstruktioner med *en* tar längre tid att läsa än konstruktioner med *man*.

De genomsnittliga lästiderna för konstruktionerna, ”en/man inte har”, redovisas i tabell 9:

Tabell 9. De genomsnittliga lästiderna för konstruktionerna ”en/man inte har” i kontexten ”och att en/man inte har så mycket speglar i sin omgivning”

Del i konstruktion	Informantgrupp 2			Informantgrupp 1		
	<i>en</i>	<i>inte</i>	<i>har</i>	<i>man</i>	<i>inte</i>	<i>har</i>
Lästid i sekunder	0,65	0,78	0,74	0,63	0,63	0,63
Lästid i sekunder	2,18			1,89		
% av total lästid	2,31			1,80		
Lästid i % inom konstruktionen	30,1	35,9	34	33,5	33,4	33,1

Den genomsnittliga lästiden för hela konstruktionen med *en* är längre än lästiden för konstruktionen med *man* (2,18 respektive 1,89 sekunder). Den genomsnittliga lästiden för *inte* i konstruktionen med *en* är 0,15 sekunder längre än för *inte* i konstruktionen med *man* och den genomsnittliga lästiden för *har* i konstruktionen med *en* är 0,11 sekunder längre än för *har* i konstruktionen med *man*.

Procentuellt sett motsvarar lästiden för konstruktionen med *en* 2,31 % av den totala lästiden för hela andra delen för Informantgrupp 2, medan lästiden för konstruktionen med *man* är motsvarande 1,80 % av den totala lästiden för hela andra delen för Informantgrupp 1. Därför blir lästiden för konstruktionen med *en* också procentuellt sett längre än lästiden för konstruktionen med *man*.

Inom konstruktionen med *en* lägger informanterna 35,9 % av lästiden på *inte* och 34 % på *har*. I konstruktionen med *man* lägger informanterna motsvarande 33,4 % på *inte* och 33,1% på *har*. Sammanlagt lägger informanterna 69,9 % på orden efter *en* och 66,5 % på orden efter *man*.

Lästiderna för denna konstruktion bekräftar hypotesen att konstruktioner med *en* tar längre tid att läsa än konstruktioner med *man*.

De genomsnittliga lästiderna för konstruktionerna, ”en/man befinner sig”, redovisas i tabell 10:

Tabell 10. De genomsnittliga lästiderna för konstruktionerna ”en/man befinner sig” i kontexten ”Ofta kan det också handla om vilket umgänge en/man befinner sig i”

Del i konstruktion	Informantgrupp 1			Informantgrupp 2		
	<i>en</i>	<i>befinner</i>	<i>sig</i>	<i>man</i>	<i>befinner</i>	<i>sig</i>
Lästid i sekunder	0,66	0,72	0,70	0,61	0,63	0,58
Lästid i sekunder	2,08			1,82		
% av total lästid	1,98			1,94		
Lästid i % inom konstruktionen	32,1	34,5	33,4	33,7	34,7	31,6

Den genomsnittliga lästiden för hela konstruktionen med *en* är längre än lästiden för *man* (2,08 respektive 1,82 sekunder). Den genomsnittliga lästiden för *befinner* i konstruktionen med *en* är 0,09 sekunder längre än för *befinner* i konstruktionen med *man* och den genomsnittliga lästiden för *sig* i konstruktionen med *en* är 0,12 sekunder längre än för *sig* i konstruktionen med *man*.

Procentuellt sett motsvarar lästiden för konstruktionen med *en* 1,98 % av den totala lästiden för hela andra delen för Informantgrupp 1, medan lästiden för konstruktionen med *man* är motsvarande 1,94 % av den totala lästiden för hela andra delen för Informantgrupp 2. Därför är lästiderna procentuellt sett nästan identiska.

Inom konstruktionen med *en* lägger informanterna 34,5 % av lästiden på *befinner* och 33,4 % av lästiden på *sig*. I konstruktionen med *man* lägger informanterna motsvarande 34,7 % på *befinner* och 31,6 % på *sig*. Sammanlagt lägger informanterna 67,9 % på orden efter *en* och 66,3 % på orden efter *man*.

Precis som vid den första konstruktionen (tabell 6) är det svårt att avgöra om lästiderna bekräftar hypotesen, även om förhållandet nu är omvänt. Å ena sidan bekräftas hypotesen av de genomsnittliga lästiderna, men å andra sidan bekräftas den inte sett till den procentuella tidsåtgången för informantgrupperna.

De genomsnittliga lästiderna för konstruktionerna, ”en/man inte vill”, redovisas i tabell 11:

Tabell 11. De genomsnittliga lästiderna för konstruktionerna ”en/man inte vill” i kontexten ”det inte respekteras att en/man inte vill höra på den typen av snack”

Del i konstruktion	Informantgrupp 2			Informantgrupp 1		
	<i>en</i>	<i>inte</i>	<i>vill</i>	<i>man</i>	<i>inte</i>	<i>vill</i>
Lästid i sekunder	0,62	0,63	0,61	0,62	0,55	0,53
Lästid i sekunder	1,86			1,72		
% av total lästid	1,97			1,62		
Lästid i % inom konstruktionen	33,5	34	32,5	37	32	31

Den genomsnittliga lästiden för konstruktionen med *en* är längre än lästiden för *man* (1,86 respektive 1,72 sekunder). Den genomsnittliga lästiden för *inte* i konstruktionen med *en* är 0,08 sekunder längre än för *inte* i konstruktionen med *man* och den genomsnittliga lästiden för *vill* i konstruktionen med *en* är 0,08 sekunder längre än för *vill* i konstruktionen med *man*.

Procentuellt sett motsvarar lästiden för konstruktionen med *en* 1,97 % av den totala lästiden för hela andra delen för Informantgrupp 2, medan lästiden för konstruktionen med *man* är motsvarande 1,62 % av den totala lästiden för hela andra delen för Informantgrupp 1. Därför blir lästiden för konstruktionen med *en* också procentuellt sett längre än lästiden för konstruktionen med *man*.

Inom konstruktionen med *en* lägger informanterna 34 % av lästiden på *inte* och 32,5 % på *vill*. I konstruktionen med *man* lägger informanterna motsvarande 32 % på *inte* och 31 % på *vill*. Sammanlagt lägger informanterna 66,5 % på orden efter *en* och 63 % på orden efter *man*.

Lästiderna för denna konstruktion bekräftar hypotesen att konstruktioner med *en* tar längre tid att läsa än konstruktioner med *man*.

5.2.2.2 Jämförelse mellan fraser med den obestämda artikeln *en*

I detta avsnitt redovisas resultat som testar hypotesen att ett föregående pronominalt *en* leder till längre lästid för konstruktioner med den obestämda artikeln *en*. Den obestämda artikeln *en* förekommer två gånger i varje experiment, och det är Informantgrupp 1 som läser ett föregående pronominalt *en* vid båda konstruktionerna med den obestämda artikeln.

De genomsnittliga lästiderna för konstruktionen, ”en viss känsla”, redovisas i tabell 12, och det är den första obestämda artikeln som informanterna stöter på i experimentens andra del.

Tabell 12. De genomsnittliga lästiderna för konstruktionen ”en viss känsla” i kontexten ”Om en/man inte göder en viss känsla eller tanke så blir den mindre med tiden”

Del i konstruktion	Föregående <i>en</i> (Informantgrupp 1)		Föregående <i>man</i> (Informantgrupp 2)	
	<i>en</i>	<i>viss känsla</i>	<i>en</i>	<i>viss känsla</i>
Lästid i sekunder	0,78	1,14	0,75	0,94
Lästid i sekunder	1,92		1,69	
% av total lästid	1,82		1,79	
Lästid i % inom konstruktionen	40,7	59,3	44,4	55,6

Den genomsnittliga lästiden för de informanter som läst ett föregående pronominalt *en* är längre än lästiden för de informanter som läst ett föregående *man* (1,92 respektive 1,69 sekunder). Den genomsnittliga lästiden för *viss känsla* med ett föregående pronominalt *en* är 0,20 sekunder längre än för *viss känsla* med ett föregående *man*.

Lästiden för Informantgrupp 1 motsvarar 1,82 % av informantgruppens totala lästid för hela andra delen, och lästiden för Informantgrupp 2 motsvarar 1,79 % av informantgruppens totala lästid för hela andra delen.

Inom konstruktionen lägger Informantgrupp 1 i genomsnitt 59,3 % av lästiden på *viss känsla*, medan Informantgrupp 2 lägger motsvarande 55,6 %.

Lästiderna för denna konstruktion bekräftar hypotesen att ett föregående pronominalt *en* leder till längre lästid för en konstruktion med den obestämda artikeln *en*, även om skillnaderna är små.

De genomsnittliga lästiderna för konstruktionen, ”en grupp”, redovisas i tabell 13. Det föregående *en* finns i meningen innan.

Tabell 13. De genomsnittliga lästiderna för konstruktionen ”en grupp” i kontexten ”Om en grupp pratar väldigt mycket om utseende kan det vara svårt att inte dras med”

Del i konstruktion	Föregående <i>en</i> (Informantgrupp 1)		Föregående <i>man</i> (Informantgrupp 2)	
	<i>en</i>	<i>grupp</i>	<i>en</i>	<i>grupp</i>
Lästid i sekunder	0,72	0,72	0,64	0,63
Lästid i sekunder	1,43		1,28	
% av total lästid	1,36		1,35	
Lästid i % inom konstruktionen	50	50	50,3	49,7

Den genomsnittliga lästiden för de informanter som läst ett föregående pronominalt *en* är längre än lästiden för de informanter som läst ett föregående *man* (1,43 respektive 1,28 sekunder). Den genomsnittliga lästiden för *grupp* med ett föregående pronominalt *en* är 0,09 sekunder längre än för *grupp* med ett föregående *man*.

Lästiden för Informantgrupp 1 motsvarar 1,36 % av informantgruppens totala lästid för hela andra delen, och lästiden för Informantgrupp 2 motsvarar 1,35 % av informantgruppens totala lästid för hela andra delen.

Inom konstruktionen lägger Informantgrupp 1 i genomsnitt 50 % av lästiden på *viss känsla*, medan Informantgrupp 2 lägger motsvarande 49,7 %. De båda informantgrupperna har alltså fördelat sin lästid för konstruktionen på i stort sett samma sätt.

I denna konstruktion är det svårare att avgöra om hypotesen att ett föregående pronominalt *en* leder till längre lästid för en konstruktion med den obestämda artikeln *en* bekräftas. Å ena sidan bekräftas hypotesen av de genomsnittliga lästiderna, men å andra sidan motbevisas den av den procentuella tidsåtgången för informantgrupperna. Vad som dock är tydligt är att det inte är någon procentuell skillnad på den tid som informanterna lägger på orden efter *en*, vilket talar för att artikeln i detta fall inte utgör något hinder för tolkningen av efterföljande ord.

5.2.2.3 Sammanfattande jämförelse mellan informantgrupperna

För att sammanfatta resultaten från experimentens andra del följer en sammanställning över informantgruppernas genomsnittliga lästider, både i faktisk tid och i procentuell tidsåtgång för respektive grupp, i tabell 14:

Tabell 14. Sammanställning över informantgruppernas genomsnittliga lästider

Konstruktion	Tidsåtgång faktisk tid i sekunder		Tidsåtgång procentuellt		Informantgrupp som läser konstruktion med <i>en</i>
	<i>en</i>	<i>man</i>	<i>en</i>	<i>man</i>	
en/man kan ha	2,42	2,53	2,57	2,41	2
Om en/man inte göder	3,34	2,74	3,18	2,91	1
en/man inte läser	2,57	2,12	2,73	2,02	2
en/man inte har	2,18	1,90	2,31	1,80	2
en/man befinner sig	2,08	1,82	1,98	1,94	1
en/man inte vill	1,86	1,72	1,97	1,62	2
	Gensomsnitt: 2,41	Genomsnitt: 2,13	Genomsnitt: 2,46	Genomsnitt: 2,12	

Av tabellen framgår det att lästiden för konstruktionen med *en* i 5 fall av 6 är längre än lästiden för konstruktionen med *man*. I alla konstruktioner är den procentuella tidsåtgången längre för konstruktionen med *en*, även om det i ett fall är på gränsen till att vara jämnt. Detta tyder på att konstruktioner med *en* tar längre tid att processa än konstruktioner med *man*, och således bekräftas hypotesen om att så är fallet.

Lästiderna visar också att Informantgrupp 2, som läste *man*-texten i experimentets första del, generellt läser konstruktionerna med *en* långsammare än vad Informantgrupp 1 gör. Vid den första konstruktionen med *en* lägger gruppen dock endast 0,16 % mer av sin

totala lästid jämfört med vad grupp 1 lägger vid konstruktionen med *man*. Detta är den näst minsta procentuella skillnaden mellan grupperna, men den kan förklaras med att det är det första *en* som Informantgrupp 2 stöter på, varför informanterna kanske inte riktigt noterar det. Vid de andra konstruktionerna med *en* lägger Informantgrupp 2 hela 0,71 %, 0,51 % respektive 0,35 % mer av sin totala lästid, medan Informantgrupp 1 lägger 0,27 % respektive 0,04 % mer.

Lästiderna visar dessutom att tidsskillnaderna mellan grupperna minskar för varje ny konstruktion, bortsett från den första konstruktionen med *en*. Vid ett tillfälle (0,04 % tidsskillnad) så läser de båda grupperna konstruktionerna med *en* och *man* i stort sett lika snabbt.

När det kommer till den obestämda artikeln *en* uppvisar grupperna ingen större skillnad i lästid. Informantgrupp 2 läser konstruktionerna 0,03 % respektive 0,01 % snabbare än vad Informantgrupp 1 gör. Dock lägger Informantgrupp 1 en lite större procent av lästiden på *viss känsla* i konstruktionen ”en viss känsla” när det föregående pronomenet *en* finns i samma mening. Det är också den första obestämda artikeln som informantgrupperna stöter på.

Det finns inte tillräckliga bevis för att bekräfta hypotesen att ett föregående pronominalt *en* leder till längre lästid för en konstruktion med den obestämda artikeln *en*, även om det finns indikationer som tyder på att så skulle kunna vara fallet.

5.2.2.4 Läsförståelsefrågorna

I experimentens andra del ingick fyra läsförståelsefrågor, en fråga per två-tre meningar. Frågorna var till dels för att informanterna skulle tro att de deltog i en läsförståelseundersökning, dels för att kunna använda frågorna som kontroll om någon informant uppvisade avvikande lästider och dels för att få informanten att stanna upp och göra en paus, så att deras fokus inte skulle avta ju längre in i experimentet de kom.

Resultatet för de båda grupperna redovisas i tabell 15:

Tabell 15. Antalet rätta svar på läsförståelsefrågorna i experimentens andra del

	Informantgrupp 1 (text med <i>en</i>)	Informantgrupp 2 (text med <i>man</i>)
Fråga 3	13 rätt och 4 fel	14 rätt och 3 fel
Fråga 4	12 rätt och 5 fel	13 rätt och 4 fel
Fråga 5	14 rätt och 3 fel	17 rätt och 0 fel
Fråga 6	17 rätt och 0 fel	17 rätt och 0 fel

Informantgrupp 2 har svarat rätt fler gånger än vad Informantgrupp 1 har gjort. Sammanlagt har grupp 2 svarat 89 % rätt, vilket är ett högre värde än de 82 % rätt svar som grupp 1 har. Dock får båda grupperna sägas ha en hög andel rätta svar, vilket tyder på att informanterna följt instruktionerna.

5.2.3 Sammanfattning

Lärbarhetsundersökningen visar att konstruktionerna med *en* generellt tar längre tid att läsa än konstruktionerna med *man*, vilket bekräftar hypotesen. Den grupp som läste den

första texten med *en* läser konstruktionerna med *en* snabbare än den grupp som läste den första texten med *man*.

När det gäller konstruktioner med den obestämda artikeln *en* läser de båda grupperna konstruktionerna nästan exakt lika snabbt, oberoende om den föregående konstruktionen innehöll *en* eller *man*. Det finns indikationer på att hypotesen om att ett föregående pronominalt *en* leder till längre lästid för den obestämda artikeln *en* bekräftas, men det går inte att säga säkert. Dessutom är det samma informantgrupp som har en föregående konstruktion med *en* vid båda förekomsterna av den obestämda artikeln *en*, därför går det inte att göra en tillfredställande jämförelse grupperna emellan.

Läsförståelsefrågorna har de flesta informanter svarat rätt på, vilket tolkas som att de förstått instruktionerna väl och därför följt dem.

5.3 Attitydundersökning

Som redovisas i avsnitt 5.1 har 38 informanter besvarat enkäten som ligger till grund för attitydundersökningen. Av de 38 har en informant inte fyllt i enkäten fullständigt, varför den informanten exkluderats. Av de återstående 37 läste 19 stycken texten med *en* (Informantgrupp 1) och 18 stycken läste texten med *man* (Informantgrupp 2).

Detta avsnitt inleds med en redovisning av de båda informantgruppernas värdering av skribenterna bakom texterna, för att fortsätta med hur utbildningsnivå, sysselsättning, ålder (och kön) påverkar värderingen. Därefter följer en redogörelse för om och hur informanterna reagerat på *en*. Sist i avsnittet sammanfattas resultatet.

5.3.1 Informanternas värdering av skribenten

I detta avsnitt testas hypotesen att skribenter som använder *en* värderas lägre än skribenter som använder *man*. Värderingen utgick från tre skalor som sträckte sig mellan 1 och 5, där ”kunnig”, ”ödmjuk” och ” trovärdig” var skalornas positiva ytterpunkter. En poäng lägre än 3 visar på ett negativt omdöme, och betyder att skribenten snarare värderats som ”okunnig”, ”självbelåten” eller ”inte trovärdig”.

Hur informanterna värderade skribenterna redovisas i tabell 16:

Tabell 16. Informanternas värdering av skribenterna

	Kunnig	Ödmjuk	Trovärdig
<i>En</i> -skribent	3,71	3,57	3,42
<i>Man</i> -skribent	3,66	4,08	3,80

Som tabellen visar värderas *en*-skribenten som mer kunnig än *man*-skribenten. Dock värderas *man*-skribenten både som mer ödmjuk och som mer trovärdig. Generellt värderas båda skribenterna positivt. Detta resultat bekräftar delvis hypotesen att skribenter som använder *en* värderas lägre än skribenter som använder *man*.

När enkäterna synas lite mer noggrant visar det sig att den högsta poängen för *man*-skribenten är 15 poäng, alltså max på alla tre skalorna. Den poängsumman har skribenten tilldelats två gånger. Den högsta poängen för *en*-skribenten är 14 poäng, och det förekommer bara en gång. Den lägsta poängsumman för *man*-skribenten är 8 poäng, och det förekommer två gånger. Den lägsta poängsumman för *en*-skribenten är 6 poäng, och det förekommer en gång. Resultatet diskuteras i avsnitt 6.3.1.

5.3.1.1 Skillnader i värdering utifrån utbildningsnivå, sysselsättning (och kön)

Vid en sortering och kategorisering av enkäterna framkommer fyra kategorier av informanter: högutbildade som arbetar, yngre män utan högre utbildning som arbetar, unga som läser på högstadiet eller i gymnasieskola och personer i varierande ålder som just nu studerar vid universitetet.

Hur de olika grupperna värderar skribenten för texten med *en* framgår i tabell 17:

Tabell 17. De olika gruppernas värdering av skribenterna

	Skribenten bakom texten med <i>en</i>			Skribenten bakom texten med <i>man</i>		
	Kunnig	Ödmjuk	Trovärdig	Kunnig	Ödmjuk	Trovärdig
Högutbildade i arbete	2,66	3,33	2,66	3,6	3,5	3,5
Yngre män utan högre utb. som arbetar	4,2	3,85	3,85	3,33	4,66	3,66
Unga i högst. eller gymn.	3,5	3,25	3	4	4	4,5
Studenter vid universitet	3,8	3,6	3,6	3,75	4,25	4,12

Nästan alla grupper i Informantgrupp 2 värderar skribenten högre än Informantgrupp 1. Vad som dock sticker ut är att ena gruppen, yngre män utan högre utbildning som arbetar, värderat *en*-skribenten som mer kunnig och mer trovärdig än *man*-skribenten, vilket då motbevisar hypotesen att skribenter som använder *en* värderas lägre än skribenter som använder *man*, åtminstone för just för den gruppen.

Den grupp som värderar *en*-skribenten allra lägst är den grupp som idag är yrkesverksamma och som har en universitets- eller högskoleutbildning sedan tidigare. Det ska tilläggas att medelåldern i den gruppen är den i särklass högsta på 44,6 år, vilket kan betyda att även ålder spelar in.

5.3.1.2 Skillnader i värdering utifrån ålder

Eftersom jämförelsen mellan olika utbildningsnivåer ovan indikerar att äldre informanter värderar skribenterna lägre, och då framförallt *en*-skribenten, görs i tabell 18 även en jämförelse sett endast till ålder. Ålderskategorierna är desamma som i tabell 1.

Tabell 18. De olika åldersgruppernas värdering av skribenterna

	Skribenten bakom texten med <i>en</i>			Skribenten bakom texten med <i>man</i>		
	Kunnig	Ödmjuk	Trovärdig	Kunnig	Ödmjuk	Trovärdig
14–20	3,5	3,25	3	3,66	4	4
20–25	3,8	4	3,8	4	4,3	4,3
25–35	4,1	3,8	3,5	3,6	4,4	4
35–45	–	–	–	3	3	4
45–60	3	2,66	3	3,5	3	2,5

De äldsta informanterna värderar överlag skribenten lägre, oavsett vilken skribent det är. Å ena sidan har de värderat *en*-skribenten som långt mindre ödmjuk än vad övriga informanter har, men å andra sidan har de värderat *man*-skribenten som långt mindre trovärdig än vad övriga informanter gjort. Eftersom underlaget är så litet för ålderskategorin 45–60 efter att informanterna delats in i kategorierna (3 respektive 2 informanter) går det inte att dra några säkra slutsatser av resultatet i tabell 18.

5.3.2 Informanternas reaktioner på *en*

I detta avsnitt testas hypotesen att alla läsare kommer att märka att *man* är utbytt mot *en*. Av alla informanter i Informantgrupp 1 reagerade totalt 11 stycken på att pronomenet *en* användes istället för *man*, vilket motsvarar 58 %. Hela 42 % har alltså antingen inte reagerat på det, eller åtminstone inte velat skriva att de reagerar på det. Detta resultat motbevisar således hypotesen att alla läsare kommer att uppmärksamma att *man* är utbytt mot *en*.

Av de som reagerade på *en* har sju informanter bara skrivit att det förekom många *en*. Fyra informanter har dock utvecklat sitt svar:

Ja, det var mycket ”en” i texten. Det blev inget bra flyt i texten p.g.a. det.

Lite konstig meningsupbyggnad. Skrev en ist för han/hon osv.

Det enda var att skribenten skriver ”en” istället för ”man”. Vet ej varför. Jag reagerar på det men fick läsa om första meningen för att jag ”hajjade till” över det.

Har ännu inte vant mig vid användandet av ”en” istället för ”man”. Noterade det. Säger nog mer om mig än om texten dock.

Informanterna redovisar genomgående en tveksam eller negativ inställning till användandet av *en*. En informant har dock garderat sig och framhåller att reaktionen mycket väl kan bero på informanten själv, och att texten inte nödvändigtvis påverkas av att *en* används. Det går alltså att skönja en osäkerhet till om det är ”okej” att reagera på *en*.

Hur de informanter som reagerade på att *en* användes i texten värderar skribenten framgår i tabell 19:

Tabell 19. Värdering av skribenterna av de informanter som reagerat på *en*

	Kunnig	Ödmjuk	Trovärdig
Informanter som reagerat på <i>en</i>	3,5	3,8	3,4

De som reagerade på *en* värderar alltså skribentens kunnighet och trovärdighet aningen lägre än vad hela informantgruppen gör, men å andra sidan värderar de skribenten som mer ödmjuk. Det betyder i sin tur att de som inte reagerade på *en* värderar skribenten som mer kunnig, men mindre ödmjuk, än vad hela informantgruppen gör. Kontentan blir att de informanter som inte reagerade på *en* i allra högsta grad bidrar till den tendens som finns inom informantgruppen, nämligen den att värdera *en*-skribenten som mer kunnig men mindre ödmjuk. Det tyder på att informanterna ändå gör skillnad på skribenten som använder *en*, även om de faktiskt inte verkar vara aktivt medvetna om att skribenten gör det.

5.3.3 Sammanfattning

Sammanfattningsvis värderas alltså *en*-skribenten värderas lägre än *man*-skribenten när det gäller hur ödmjuk och trovärdig skribenten anses. Dock värderas *en*-skribenten som mer kunnig än *man*-skribenten. Det verkar alltså inte vara något givet samband mellan kunnsighet och trovärdighet.

När det kommer till den informantgrupp som läste texten med *en* är det yngre män utan högre utbildning som jobbar som värderar skribenten högst. Lägst värderad blir skribenten av de som är i arbetslivet med en högskole- eller universitetsutbildning i ryggen. De värderar till och med skribenten som okunnig och icke trovärdig, något som samma kategori av informanter som läste texten med *man* inte gör.

Äldre informanter (45– 60 år) värderar skribenten lägre, oavsett vilken text skribenten skrivit. Resultatet går dock inte att fästa någon större vikt vid eftersom underlaget från de 3 respektive 2 informanterna var så litet.

Av de informanter som reagerade på användandet av *en* antyder 36 % att de är tveksamma eller negativt inställda till *en*. Det avspeglas dock inte tydligt i hur de har värderat skribenten. De informanter som inte reagerade på användandet av *en* värderar trots det skribenten lägre än vad de som läst texten med *man* gör.

6 Diskussion

I detta kapitel diskuteras resultaten som redovisats i förra kapitlet. Kapitlet börjar med en diskussion av informanterna och hur de fördelat sig i de båda informantgrupperna. Därefter diskuteras resultaten från läsbarhetsundersökningen och huruvida hypoteserna bekräftats. Sist diskuteras attitydundersökningen och hypoteserna som är knutna till den.

6.1 Informanterna

Majoriteten av informanterna hade högskole- eller universitetsutbildning, även om majoriteten inte var vidare stor (54 %). Det går dock inte att bortse från att en annorlunda spridning sett till utbildningsnivå skulle inverka på resultatet.

När det kommer till fördelningen mellan de båda informantgrupperna varierade utbildningsnivån, och informantgrupp 2 innehåller fler högutbildade (72 %) än Informantgrupp 1 (37 %). Det går inte att bortse från att detta kan ha påverkat resultaten, och att grupp 1 har längre genomsnittlig lästid för experimentens båda delar kan bero på att de inte har samma läsvana som personerna i grupp 2 har.

Dock har även den procentuella lästiden redovisats i kapitel 5, där procenten anger hur stor del av lästiden som informantgrupperna lagt på de olika konstruktionerna med *en* sett till den egna gruppens totala lästid. De siffrorna är alltså oberoende av hur gruppernas totala lästid skiljer sig åt.

6.2 Läsbarhetsundersökning

Eftersom resultatet endast visar medelvärden för lästider är det inte generaliserbart eller statistiskt säkerställt. För att kunna vara helt säker på att resultaten inte beror på slumpen hade en signifikansanalys varit nödvändig. Med mer tid, och gärna fler informanter, hade en sådan analys kunnat bringa större klarhet i om *en* försvårar läsningen. Med det sagt kan medelvärdena ändå ge en bra indikationer på hur *en* påverkar läsningen av en text.

6.2.1 Experimentens första del

De informanter som läste texten med *en* tog i genomsnitt 12 sekunder längre på sig än vad gruppen som läste texten med *man* gjorde. Det skulle kunna indikera att texten med *en* har varit mer svårläst än texten med *man* och också bekräfta hypotesen att konstruktioner med *en* tar längre tid att läsa än konstruktioner med *man*. Dock skulle de olika lästiderna lika gärna kunna bero på individuella skillnader i läshastighet hos informanterna. Eftersom Informantgrupp 1 innehåller fler personer med endast gymnasial utbildning än vad Informantgrupp 2 gör, skulle det kunna vara en förklaring till gruppens längre lästid. Det går därför inte att dra några klara slutsatser om texterna utifrån experimentens första del, och således går det inte heller att bekräfta hypotesen.

När det gäller läsförståelsefrågorna har de både grupperna lika många rätta svar, även om de rätta svaren fördelar sig lite olika över frågorna. Att det bara var 68 % rätta svar skulle kunna innebära att många av informanterna inte riktigt förstod texten, eller att de helt enkelt inte läste texten särskilt noggrant. Dock avslöjar lästiderna att de snabbaste läsarna åtminstone lagt lite över en halv minut på texten, och att de flesta andra informanterna lagt avsevärt längre tid. Det torde tyda på att de följt instruktionerna och läst texten i enlighet med dem. Den relativt låga andelen rätt svar kan också betyda att informanterna inte läste frågorna, utan bara gissade för att komma vidare. Men detta motbevisas återigen av den tid informanterna tagit på sig för att svara på frågorna. Även de som svarat fel på båda frågorna har tagit mycket längre tid på sig än vad det skulle ha tagit att gissa för att komma vidare.

En möjlig anledning till att flera informanter svarat fel på en eller båda frågorna kan vara att frågorna var för oprecist formulerade. En informant skrev till exempel så här:

Kunde heller inte svara på första frågan eftersom skribenten inte heller nämner detta rakt ut, utan bara luddigt: ”utifrån egna erfarenheter”. Det kan ju vara erfarenheter av att hjälpa andra.

Andra informanter har kommenterat texten överlag:

Texten var flyktig kring ämnet, vilket försvårade textförståelsen en aning. Mer koncisa uttalanden och lite mer uppdelning hade underlättat.

Jag tyckte att texten var komponerad på ett sätt som gjorde det svårt att följa med i tankegången.

Dessa citat kan indikera att det var själva texten som gjorde det svårt att svara på frågorna. Att texten uppfattades som dåligt komponerad kan bero på att den har satts ihop till en kortare text utifrån en längre.

6.2.2 Experimentens andra del

Som framgår av resultaten i avsnitt 5.2.2 tar det längre tid för informanterna att läsa konstruktioner med *en* än vad det tar att läsa konstruktioner med *man*. Även om skillnaden bara handlar om tiondels sekunder är det är relativt stor skillnad eftersom lästiderna för konstruktionerna i genomsnitt bara är drygt två sekunder långa. Tidsskillnaderna tyder på att konstruktioner med *en* faktiskt tar längre tid att processa. Ytterligare någonting som talar för att skillnaden inte är en slump är att Informantgrupp 2, som läste flest konstruktioner med *en* i experimentens andra del, är den grupp som har snabbast genomsnittliga lästid för experimentens båda delar.

Vad som är intressant är att båda grupperna processar konstruktioner med *en* snabbare och snabbare för varje konstruktion. För de båda grupperna minskar tidsskillnaden med cirka 0,20 sekunder för varje konstruktion (bortsett från den första konstruktionen med *en* som Informantgrupp 2 stötte på). Tidsskillnaden för den sista konstruktionen med *en* som

Informantgrupp 1 läser är bara 0,04 sekunder. Det tyder på att informanterna blir mer och mer öppna för att tolka *en* som ett potentiellt subjekt, inte uteslutande som en artikel eller ett räkneord. Denna indikation öppnar upp för ytterligare undersökningar av *en* som könsneutralt generaliserande pronomen. Det vore intressant att undersöka dels om det blir liknande tidsskillnader när personer som är vana att läsa och använda *en* deltar i experimentet, dels om en längre text skulle visa att tidskillnaderna till slut skulle försvinna.

När det kommer till konstruktionerna med en obestämd artikel skulle det i fråga om den första konstruktionen kunna vara av betydelse att det föregående pronominala *en* förekom i samma mening som artikeln och/eller att det var den första obestämda artikeln som informanterna läste i den delen av experimentet. Den andra konstruktionen med obestämd artikel lästes på nästan exakt samma tid och sätt av båda informantgrupperna, och då var det föregående *en* i meningen innan. Det vore intressant att göra ett experiment med fler konstruktioner med både pronomenet *en* och artikeln *en* blandat, för att se om närhet mellan de båda förlänger tiden det tar att processa dem.

6.3 Attitydundersökning

För att resultatet i attitydundersökningen skulle gått att generalisera hade en större skara informanter varit nödvändig. Dock kan resultatet peka på tendenser hos såväl enskilda individer som hos större grupper.

6.3.1 Informanternas värdering av skribenten

Som visas i avsnitt 5.3.1 värderas *en*-skribenten intressant nog som mer kunnig men mindre trovärdig än *man*-skribenten. Det logiska hade varit att någons kunnighet och trovärdighet hängde ihop, vilket också gäller för *man*-skribenten där skribenten värderats som bara aningen mer trovärdig än kunnig. Därför kan inte texten i sig (ämne, argumentation osv.) förklara varför *en*-skribenten inte anses lika trovärdig. Det måste alltså vara just användandet av *en* som är orsaken till att trovärdigheten sänks.

Detsamma gäller för egenskapen ödmjukhet där *en*-skribenten värderas en halv poäng lägre än *man*-skribenten. Det verkar vara så att informanterna förknippar användandet av *en* med en stereotyp person som förvisso är kunnig, men mindre trovärdig och mindre ödmjuk än någon som inte använder *en*.

Det går inte att dra några slutsatser om hur värderingen av *en*-skribenten kan hänga ihop med en specifik stereotyp, eftersom det i undersökningen inte framgår huruvida informanterna tolkat användandet av *en* som genuspolitiskt eller dialektalt. Sådär i efterhand hade den informationen varit värdefull för att kunna jämföra hur skribenten värderades utifrån de potentiella stereotyper som de olika tolkningarna genererar. Två sådana potentiella stereotyper skulle kunna vara en queerfeministisk språkaktivist (se Johansson, 2014) eller en utbildad låginkomsttagare som använder dialekt. Dessa stereotyper torde innebära ganska olika attityder.

Å andra sidan spelar det ingen roll för en skribent huruvida användandet av *en* tolkas som genuspolitiskt eller dialektalt eftersom skribenten på förhand inte kan veta hur texten kommer att tolkas; det som tolkas som genuspolitisk språkaktivism av någon, kan tolkas som dialekt av en annan. Faktum kvarstår att en skribent som använder *en* verkar riskera att värderas som mindre ödmjuk och trovärdig än om den använt *man*.

6.3.2 Informanternas reaktioner på *en*

Det är intressant att bara 11 av 19 informanter reagerade på användandet av *en*. Hypotesen var att alla som läste texten med *en* skulle uppmärksamma att *man* var utbytt. Något som skulle kunna ha inverkat på svaren, och som möjligtvis kan ifrågasätta

validitet hos dem, är det som kallas *the social desirability bias*. Begreppet innebär att informanter svarar på det sätt som de tror är det mest socialt accepterade (Garret, 2010:44). Det skulle kunna innebära att somliga informanter inte ville medge att de noterade *en* eftersom det skulle kunna indikera en konservativ syn på språk och genus. Något som tyder på det är svaret:

Har ännu inte vant mig vid användandet av ”en” istället för ”man”. Noterade det. Säger nog mer om mig än om texten dock.

Å andra sidan har en av informanterna som inte reagerade på *en* skrivit ett längre svar som indikerar att informanten faktiskt inte märkte någonting ovanligt:

Jag tänkte inte på språket. Jag märkte inget så det kan inte ha varit så illa.

Två andra informanter som inte reagerat på *en* reagerade på annat i texten, vilket ändå indikerar att de inte drog sig för att svara ärligt. Även de reaktioner som framkommit när informanterna blivit införstådda med undersökningens syfte bidrar till antagandet att flera av informanterna faktiskt inte lade märke till att *man* bytts ut mot *en*.

Ytterligare en intressant sak med de informanter som inte reagerade på att *en* användes i texten är att de ändå värderat skribenten lägre än vad de informanter som läste texten med *man* gjort. Informanternas attityder gentemot skribenten påverkas alltså inte avsevärt av att de inte är medvetna om den språkliga avvikelser.

6.4 Metodisk kommentar

Experimenten i undersökningen har en stor *reliabilitet*; med samma test och samma informanter skulle en annan forskare få exakt samma resultat, eftersom experimenten inte innehåller något element av subjektiv bedömning. Huruvida undersökningens *validitet* kan sägas vara god är lite mer osäkert. Det är inte givet att resultatet från ett experiment där informanterna läser ett ord eller en fras åt gången kan säga någonting säkert som hur det går till när personer läser till vardags. Dock har den här typen av experiment använts i många olika forskningssammanhang tidigare, och därför går det att hävda att den beprövade erfarenheten ger experimenten en någorlunda god validitet. För att kunna säga något om resultatens *generaliserbarhet* hade det som tidigare konstaterats varit nödvändigt med en statistisk analys.

Undersökningen har på intet sätt varit heltäckande. Den säger mycket lite om hur informanterna upplevde texten, och den säger ingenting om den aktuella texten som helhet. För att få veta detta behövs andra tekniker, till exempel värderingar av textens svårighetsgrad, olika former av textanalys eller andra typer av attitydundersökningar. För att få ytterligare insikt i hur personer faktiskt *läser* texter med *en* hade ögonrörelsemätningar eller tänka-högt-protokoll varit nödvändiga. Då hade det till exempel varit möjligt att se om förekomsten av *en* i en mening gör att läsare går tillbaka och läser om meningen.

Vad den här undersökningen å andra sidan gör, som ingen av de ovanstående teknikerna kan klara av, är att berätta något om hur texten faktiskt läses sett i tid, textsegment för textsegment. Hur en läsare upplever en text stämmer inte alltid överens med hur den faktiskt läses; lästiden blir då ett kompletterande, objektiva mått på hur svår eller lätt texten kan vara.

7 Slutsatser

Resultaten indikerar att *en* i subjektställning gör att texter tar längre tid att läsa, och att *en*-skribenten också värderas som mer kunnig, men mindre ödmjuk och trovärdig än vad *man*-skribenten gör.

Det har också framkommit att skillnaderna i lästid mellan konstruktioner med *en* och konstruktioner med *man* minskade för varje konstruktion. Det skulle kunna betyda att läsare som är vana vid texter med *en* inte använder mer tid för att processa sådana konstruktioner. Det skulle i så fall tala för att ett ökat bruk av *en* på sikt kan leda till att de tidsskillnader som uppmätts i denna undersökning försvann. För att veta säkert behövs dock fler undersökningar göras.

Utifrån resultaten är min skrivrekommendation som språkkonsult att *inte* använda *en* i texter som riktar sig till allmänheten, just på grund av risken att texterna blir svårare att läsa och att de väcker attityder och reaktioner hos läsarna som inte är de tänkta. Det viktigaste är att tänka på mottagarna, och att skriva på ett sätt som gör det enklast för dem att läsa och förstå. Med det sagt vill jag dock tillägga att det förstås är upp till varje enskild skribent att avgöra vilken riktning den vill att språket ska ta, och vad den är beredd att offra i kommunikationssituationen för att vinna något annat. Språket förändras ständigt, och det som idag anses vara svårläst, dialektalt eller politiskt färgat kan imorgon ses som enkelt, vårdat och riksspråkligt.

8 Litteraturförteckning

- Bijvoet, Ellen 2007. Attityder till språk. I: Sundgren, Eva (red.) 2007, *Sociolingvistik*, s. 113–138. Stockholm: Liber
- Björnsson, Carl-Hugo 1968. *Läsbarhet*. Stockholm: Liber
- Dahl, Östen 2013. Från hen till en. Ännu ett svenskt pronomen i farozonen. I: *Språktidningen* 3/2013. <<http://spraktidningen.se/artiklar/2013/03/annu-ett-svenskt-pronomen-i-farozonen>> Hämtad 10/5 2015
- Einarsson, Jan & Hultman, Tor G. 1984. *Godmorgon pojkar och flickor: om språk och kön i skolan*. Malmö: LiberFörlag
- Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. 1990. Stockholm: Vetenskapsrådet. <<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>> Hämtad 10/5 2015
- Garrett, Peter 2010. *Attitudes to Language*. Cambridge: Cambridge University Press
- Jegerski, Jill & VanPatten, Bill (red.) 2013. *Research methods in second language psycholinguistics*. New York: Routledge
- Johansson, Maria 2014. *En som könsneutralt generaliserande pronomen – ett feministiskt och normkritiskt reformförslag*. Uppsala: Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet
- Ledin, Per & Lyngfelt, Benjamin 2013. Olika hen-syn. Om bruket av hen i bloggar, tidningstexter och studentuppsatser. I: *Språk & stil* 23, s. 141–174.
- Leibring Svedjedal, Carin 2014. *Studenters attityder till könsneutralt språkbruk*. Hen, en som generaliserande pronomen och könskonträra namn. Uppsala: Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet
- Melin, Lars & Lange, Sven 2000. *Att analysera text: stilanalys med exempel*. 3., [omarb. och rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur
- Melin, Lars 2004. *Språkpsykologi: hur vi talar, lyssnar, läser, skriver och minns*. Stockholm: Liber
- Milles, Karin 2012. *Jämställt språk: en handbok i att skriva och tala jämställt*. 2. uppl. Stockholm: Norstedts
- Mitchell, D. C. & Green D. W. 1978. The effects of context and content on immediate processing in reading. I: *Quarterly Journal of Experimental Psychology*, 30:4, s. 609–636, DOI: 10.1080/14640747808400689
- Peirce, Jon 2009. Generating stimuli for neuroscience using PsychoPy. *Front. Neuroinform.* 2:10, DOI:10.3389/neuro.11.010.2008
- Sundgren, Eva (red.) 2007. *Sociolingvistik*. Stockholm: Liber
- Warren, Paul 2012. *Introducing psycholinguistics* [Elektronisk resurs]. Cambridge: Cambridge University Press
- Wengelin, Åsa 2015. *Mot en evidensbaserad språkvård? En kritisk granskning av några svenska klarspråksråd i ljuset av forskning kring läsbarhet och språkbearbetning*. <<http://www.journals.uio.no/index.php/sakprosa/article/view/983>> Hämtad 1/6 2015

Bilaga 1. Text i experimentens första del

Experiment 1

Om att hantera utseendefixering

Jag har fått en del frågor om det här med utseendefixering och vad en kan göra åt det. I denna fråga kan jag bara utgå från mig själv och mina egna erfarenheter. När jag tänker på utseendefixering så tänker jag inte att det handlar om att älska sig själv utan snarare att låta ens utseende ta så lite energi ur ens liv som möjligt. Alltså att inte lägga tid på det om en inte vill, om det inte känns lustfyllt. Jag tror att det är väldigt svårt att tänka sig ur sitt självhat genom att peppa sig själv och liknande. Att tränga bort känslor och tankar är väldigt svårt och skapar ofta ännu mer ångest, eftersom en då börjar må dåligt över att en har dessa känslor och tankar. Ofta blir det att mer tid och energi går åt till dessa tankar, vilket är precis motsatsen till vad en vill.

Experiment 2

Om att hantera utseendefixering

Jag har fått en del frågor om det här med utseendefixering och vad man kan göra åt det. I denna fråga kan jag bara utgå från mig själv och mina egna erfarenheter. När jag tänker på utseendefixering så tänker jag inte att det handlar om att älska sig själv utan snarare att låta ens utseende ta så lite energi ur ens liv som möjligt. Alltså att inte lägga tid på det om man inte vill, om det inte känns lustfyllt. Jag tror att det är väldigt svårt att tänka sig ur sitt självhat genom att peppa sig själv och liknande. Att tränga bort känslor och tankar är väldigt svårt och skapar ofta ännu mer ångest, eftersom man då börjar må dåligt över att man har dessa känslor och tankar. Ofta blir det att mer tid och energi går åt till dessa tankar, vilket är precis motsatsen till vad man vill.

Frågor i experimentens första del

Fråga 1: Har skribenten själv lidit av utseendefixering?

Fråga 2: Tror skribenten att det går att tänka sig ur sitt självhat?

Bilaga 2. Text i experimentens andra del

Experiment 1

Det enda/som har fungerat/för mig/är/att fuska/tills/det fungerar. /Alltså/att agera/som om/jag/inte/brydde mig/tills/jag/faktiskt/inte bryr mig/så mycket/längre.

Fråga 3: Tycker skribenten att det fungerar att fuska?

Det/är ju/så att/man/kan/ha/vissa tankar/och/känslor/och/acceptera dem/utan/att agera/på dem/eller/göda dem. /Om en/inte/göder/en/viss känsla/eller tanke/så blir den/mindre/med tiden.

Fråga 4: Tycker skribenten att man ska agera på sina tankar och känslor?

Jag tror också/att det/kan fungera/att exponera/sig själv/för så lite/av det/som/skapar komplex/som möjligt. /Till exempel/att/man/inte/läser/tjejtidningar/och att/man/inte/har/så mycket/speglar/i sin omgivning.

Fråga 5: Tycker skribenten att man bör utsätta sig för det som skapar komplex för att på så sätt övervinna sin utseendefixering?

Ofta/kan/det också/handla/om vilket/umgänge/en/befinner/sig/i. /Om/en/grupp/pratar/väldigt mycket/om utseende/kan/det vara/svårt/att inte/dras med/och/börja/själv. /Och det är/tyvärr/många gånger/det/inte/respekteras att/man/inte/vill/höra/på den typen/av snack.

Fråga 6: Tror skribenten att vänners samtalsämnen kan vara en bidragande orsak till ens utseendefixering?

Experiment 2

Det enda/som har fungerat/för mig/är/att fuska/tills/det fungerar. /Alltså/att agera/som om/jag/inte/brydde mig/tills/jag/faktiskt/inte bryr mig/så mycket/längre. /Det/är ju/så att/en/kan/ha/vissa tankar/och/känslor/och/acceptera dem/utan/att agera/på dem/eller/göda dem. /Om man/inte/göder/en/viss känsla/eller tanke/så blir den/mindre/med tiden. /Jag tror också/att det/kan fungera/att exponera/sig själv/för så lite/av det/som/skapar komplex/som möjligt. /Till exempel/att/en/inte/läser/tjejtidningar/och att/en/inte/har/så mycket/speglar/i sin omgivning. /Ofta/kan/det också/handla/om vilket/umgänge/man/befinner/sig/i. /Om/en/grupp/pratar/väldigt mycket/om utseende/kan/det vara/svårt/att inte/dras med/och/börja/själv. /Och det är/tyvärr/många gånger/det/inte/respekteras att/en/inte/vill/höra/på den typen/av snack.

Frågorna för experiment 2 var samma som i experiment 1 och kom på samma ställen i texten.

Bilaga 3. Enkäten

Namn:

Ålder:

Kön:

Uppväxtort:

Utbildningsnivå: Gymnasium Universitet/Högskola Yrkehögskola Annat

Vad är din uppfattning om skribenten?

Markera med ett kryss på skalan.

Okunnig

1-----2-----3-----4-----5

Kunnig

Självbelåten

1-----2-----3-----4-----5

Ödmjuk

Inte trovärdig

1-----2-----3-----4-----5

Trovärdig

Var det något språkligt i texten som du reagerade på?

Det är helt okej att svara nej.

Bilaga 4. Samtyckesblankett

Projektansvarig: Miriam Ryttge (miriam_ryttge@hotmail.com)

Utbildning: Språkkonsultprogrammet

Institution: Institutionen för svenska språket, Göteborgs Universitet

Nivå: Kandidatuppsats 15 hp

Jag har muntligen informerats om undersökningens syfte samt hur mina uppgifter och resultat kommer att användas. Jag är medveten om att mitt deltagande är frivilligt och att jag när som helst och utan närmare förklaring kan avbryta mitt deltagande.

Jag samtycker härmed till att mina uppgifter och resultat kommer att användas av Miriam Ryttge.

.....
Ort och datum